Svatá Alžběta Uherská – Durynská

7. července 1207 Uhry – 17. listopadu 1231 Durynsko

Svátek: církevní 17. listopadu, v německých zemích 19. listopadu, občanský kalendář Alžběta 19. listopadu

Patronka: Durynska, Hesenska, Německého řádu, Alžbětinek, charitativních sdružení, světlušek, sirotků, vdov, žebráků, nemocných, trpících nouzí, zdravotních sester, bezdomovců, pronásledovaných, pekařů, krajkářek

Atributy: almužna, džbán, chléb, chudí, žebrák, koruna, koš, nohy, oděv knížecí i prostý, růže, ryby v míse

Pranostiky: „Počasí o sv. Alžbětě, předpovídá, jak bude v létě.“ „Svatá Alžběta se sněhem přilétá.“

Význam

Sv. Alžběta Uherská – Durynská je jednou z velkých ženských postav katolické církve, ba historie vůbec. Teodor Schnitzler ji nazývá „světice spravedlnosti“. Bedřich Heer ji portrétuje jako „jednu z nejněžnějších, nejvroucnějších postav světců středověku, hodných milování.“

Štědrá sloužící chudoba: Sv. Alžběta radikálně uskutečňovala ideál chudoby sv. Františka z Assisi, který žil ve stejné době jako ona. I v Čechách stála svým životem radikální, štědré, sloužící chudoby za vzor svým současnicím, sv. Anežce či sv. Zdislavě. Byla sestřenicí sv. Anežky České (její otec a matka sv. Anežky České byli sourozenci) a neteří sv. Hedviky, manželky polského krále.

Integrace manželství a služby: Sv. Alžběta je žena širokého srdce, spojující ve svém životě ideály jak manželského, tak i řeholního života, přičemž je ve svém manželství schopná také spojit láskyplnou osobní podporu svého manžela s věrností svému povolání ke službě milosrdenství. Podporovala svého manžela v jeho šlechtických povinnostech, sama mu však dokázala rozšiřovat srdce skrze svoji láskyplnou službu chudým až do té míry, že on sám rostl ve víře a stával se podpůrcem její služby.

Vedení na základě služby: Benedikt XVI. jí představuje jako „opravdový příklad pro všechny, kdo zastávají vedoucí úřady“. Lze ji považovat i za patronku boje proti korupci a prosazování sociální spravedlnosti. Ve spise Výroky čtyř služebných nacházíme toto svědectví: „Nepřijala pokrm, dokud se předtím nepřesvědčila, že pochází z majetku a legitimního vlastnictví manželova. Zdržovala se dober, která byla získána nedovoleně, a zasazovala se také o to, aby bylo vypláceno odškodné těm, kteří utrpěli násilí.“

Život

Alžběta se narodila roku 1207, pravděpodobně 7. července. Místo jejího narození je sporné. Na Slovensku i v Čechách se traduje, že jím byl hrad Pressburg, dnešní Bratislava, tehdy významné uherské město. Maďarští historici však za místo Alžbětina narození uvádějí Sarospatak, kde stojí nad řekou Bodrog hrad Rákóczi na východě Maďarska.

Byla dcerou mocného uherského krále Ondřeje II., který se z důvodů upevnění politických svazků oženil s německou hraběnkou Gertrudou z Andechs-Merano, sestrou Hedviky, manželky vévody Slezska. Alžběta žila na uherském dvoře pouze první čtyři roky svého dětství, společně s jednou sestrou a třemi bratry.

Ve čtyřech letech (r. 1211) byla dle dohody, jak bylo tehdy zvykem, poslána na výchovu na dvůr durynského lankraběte Heřmana I. (jednou ze zastávek bylo po cestě i Brno). Na hradě Wartburgu u Erfurtu byla vychovávána spolu s jeho dětmi, protože byla již od narození z politických důvodů zasnoubena s Heřmanem, nejstarším synem lankraběte Heřmana I., který však později zemřel. Jejím snoubencem se po smrti svého staršího bratra stal Ludvík IV., o sedm roků starší než Alžběta, kterou s ním spojovala srdečná láska. (Podle tradičních pramenů byla od počátku zasnoubena přímo Ludvíkovi, novější historická bádání však svědčí o výše zmíněné verzi.)

Kouzlo a cizokrajný temperament získaly Alžbětě brzy náklonnost většiny rodiny i přátel. Avšak Ludvíkova matka Žofie již v době jejího dospívání pozorovala Alžbětu s neklidem. U dvora váženého lankraběte budilo pohoršení např. to, že Alžběta milovala divokou jízdu na koni, zatímco se od ní očekávalo zdrženlivé chování šlechtické slečny. Na druhou stranu ale Alžběta také někdy uprostřed nejživější hry či tance najednou přestala a řekla, že je to z lásky k Bohu.

Připomíná se incident o svátku Nanebevzetí Panny Marie, o němž Alžběta byla nucena vzít si nejlepší šaty. Po příchodu do kostela odložila korunku na klekátko a hluboce se poklonila Pánu. Žofie se proto na ni obořila se slovy: „Chováš se jako selka!“ Alžběta však dala v odpovědi najevo, že stát před obrazem milosrdného a trním korunovaného Krista ve zlatě a zdobená perlami, považuje za posměch jeho trnové koruně – a rozplakala se.

Jednou po vstupu do kostela na slavnost Nanebevzetí sňala svou korunu, položila ji pod kříž a se zahalenou tváří padla na zem v prostraci. Když jí toto gesto tchýně vytknula, odpověděla: „Jak mohu já,

ubohé stvoření, nosit korunu pozemské důstojnosti, když vidím svého Krále, Ježíše, korunovaného trním?“

Také její chování k lidem a dětem níže postaveným zaráželo; byla k nim dobrá, jako by byla s nimi spřízněna. Při hrách, kde se něco dalo vyhrát, pamatovala na chudé, kterým i jinak dávala, co mohla. Našla zalíbení v losování nebeského ochránce na určité období z dvanácti apoštolů, které zavedla mezi dívkami, s nimiž si hrála. Jejím oblíbencem se stal apoštol Jan pro lásku a čistotu srdce.

Ludvíkovi se ale, na rozdíl od jeho matky, její ctnosti líbily. Když však roku 1216 zemřel jeho otec, bylo mu 16 let a ač byl dědicem knížecí hodnosti, zůstal pro nezletilost pod poručnictvím své matky. Jeho mladšími sourozenci byli Jindřich Raspe, Konrád a Anežka. Ti by spolu s matkou rádi dosáhli zrušení Ludvíkova zasnoubení a vůči Alžbětě měli stále výhrady. Anežka s matkou jí vyčítaly, že se její chování nehodí k postavení kněžny a pro jejich postoj ztrácela i úctu služebnictva.

Když pak bylo Ludvíkovi 21 let, byla nakonec za něj ve čtrnácti letech (r. 1221) přeci jen provdána a i nadále jej hluboce a srdečně milovala. Jejich mimořádně šťastné manželství trvalo šest roků. Svůj postoj služby a poctivosti si Alžběta zachovala i ve svých povinnostech manželky šlechtice. Papež Benedikt XVI. o ní v této souvislosti na generální audienci 20. 10. 2010 řekl:

Jak se chovala před Bohem, tak se chovala také k poddaným. Ve spise *Výroky čtyř služebných* nacházíme toto svědectví: „Nepřijala pokrm, dokud se předtím nepřesvědčila, že pochází z majetku a legitimního vlastnictví manželova. Zdržovala se dober, která byla získána nedovoleně, a zasazovala se také o to, aby bylo vypláceno odškodné těm, kteří utrpěli násilí.“ Je opravdovým příkladem pro všechny, kdo zastávají vedoucí úřady. Vykonávání autority na jakémkoli stupni se musí dít spravedlivě a s láskou za ustavičného hledání obecného dobra.

Alžbětino povolání ke službě nejpotřebnějším její roli šlechtičny na jedné straně prohlubovalo, na straně druhé také radikálně zpochybňovalo a překračovalo. Vypráví se, že kdy se Ludvík jednou zdržoval mimo dům, přiběhl k němu vyděšený posel se zprávou, že jeho manželka přivedla domů malomocného a uložila ho do vlastní postele. Ulekl se a spěchal domů. Jaký však byl jeho údiv, když vstoupil do komnaty, odhrnul přikrývku a na manželském loži spatřil Ukřižovaného obklopeného nebeskou září. Zahanbeně Alžbětu odprosil za své podezření a nadále ji podporoval ve všem jejím konání.

Benedikt XVI. o ní opět v této souvislosti říká toto: Alžběta neúnavně konala skutky milosrdenství. Dávala jíst a pít všem, kdo klepali na její bránu, opatřovala jim oděv, platila dluhy, starala se o nemocné a pohřbívala mrtvé. Často sestupovala ze svého hradu a spolu se svými služebnými navštěvovala příbytky chudých, kterým přinášela chléb, maso, mouku a další potraviny. Osobně jim rozdávala potraviny a pečlivě dohlížela na jejich odění a obydlí. O těchto skutcích byl informován její stejně hluboce věřící jako dobrosrdečný manžel, který tím nejenom nebyl roztrpčen, ale žalobníkům odpověděl: „Dokud mi neprodá hrad, budu spokojen!“ Během pustošivého hladu roku 1225/26 používala mladá lankraběnka peníze ze státní pokladny, aby zmírnila aspoň největší bídu. Ze všech stran se musela proto nechat tupit jako marnotratnice.

Do tohoto kontextu zapadá zázrak s chlebem proměněným v růže. Stalo se prý, že Alžběta, kráčející se zástěrou plnou chleba určeného chudým, potkala manžela, který se jí ptal, co nese. Rozhrnula tedy zástěru a namísto chleba se objevily nádherné růže. Tento symbol charity spojené se srdečnou manželskou láskou se častokrát vyskytuje na znázorněních svaté Alžběty.

Papež Benedikt XV. se zmiňuje i o tomto důležitém aspektu Alžbětina života: Její manželství bylo hluboce šťastné. Alžběta pomáhala manželovi povznášet jeho lidské kvality k nadpřirozenému stupni a on nad ní výměnou držel ochrannou ruku v její štědrosti vůči chudým a v její náboženské praxi. Ludvíkův obdiv k víře jeho manželky neustále rostl a jednou jí v souvislosti s její péčí o chudé řekl: „Drahá Alžběto, tím, o koho se staráš, omýváš jej a krmíš, je Kristus.“ Jasné svědectví toho, jak víra a láska k Bohu i k bližnímu posilují rodinný život a prohlubují manželskou jednotu.

Alžběta měla s Ludvíkem tři děti (některé prameny uvádějí čtyři): Heřmana (nar. 1222-1241), Žofii (nar. 1224-1275) a Gertrudu (nar. 1227-1297), která se stala představenou sester premonstrátek a byla církví blahoslavena. Společně se svým mužem zakládá Alžběta v roce 1223 špitál v Gotě.

Tehdy v církvi zářilo oslnivé světlo Františka z Assisi a Alžběta toužila prožívat františkánský ideál štědré sloužící chudoby. Tento vliv papež Benedikt XV. vztahuje na celý manželský pár, když říká: Mladý pár našel (v r. 1224) duchovní podporu u Menších bratří, kteří roku 1222 přišli do Durynska. Z nich si Alžběta vybrala bratra Ludikara (Rüdiger) jako duchovního vůdce. Když jí vyprávěl o obrácení mladého a bohatého obchodníka Františka z Assisi, Alžběta se pro svou cestu křesťanského života ještě více nadchnula. Od toho okamžiku byla rozhodnuta ještě více následovat chudého a ukřižovaného Krista, přítomného v chudých. Ani po narození prvního syna, po němž následovali další dva (přesněji další dvě dcery; pozn. PH), nezanechala naše světice nikdy své charitativní činnosti. Sestupovala z Wartburgu, sídla rodiny, do chudinské čtvrti a poskytovala pomoc, kde jen mohla. Pomáhala rovněž Menším bratřím vybudovat v Halberstadtu konvent, kde se bratr Ludikar stal představeným. Duchovní vedení Alžběty tak přešlo na Konráda z Marburgu.

Během hladomoru v Durynsku v letech 1225-1226 zakládá Alžběta ve Wartburgu již druhý špitál a vyvíjí rozsáhlou charitativní činnost. V roce 1227 se její milovaný muž připojuje ke křížové výpravě císaře Fridricha II., avšak na jejím samém počátku 11. září 1227 v Otrandu v Apulii umírá na mor. Vypráví se, že když odjížděl, doprovázela ho těhotná Alžběta dva dny, nemohouc se od něho odloučit. Když tím větší rána pro ni, když pak přišla zpráva, že zemřel, zvolala prý: „Ach Pane Bože, teď je pro mě celý svět mrtvý!"

Benedikt XVI. o závěru Alžbětina manželství říká toto: Velkou zkouškou byl manželův skon koncem června roku 1227, kdy se Ludvík IV. připojil ke křížové výpravě Fridricha II. Své manželce vysvětlil, že taková je tradice svrchovaných vládců Durynska, a Alžběta mu odpověděla: „Nebudu tě zadržovat. Dala jsem Bohu sebe samu a nyní musím dát i tebe.“ Ludvíkovi oddíly však zdecimovala horečka, onemocněl také on sám a zemřel v Otrandu ještě před naloděním v září roku 1227 ve svých 27 letech. Alžbětu přijatá zpráva natolik zdrtila, že se stáhla do ústraní samoty. Posilována modlitbou a potěšena nadějí, že jej spatří v nebi, začala se však znovu zaobírat záležitostmi panství. Čekala ji však další zkouška.

Tradiční prameny na tomto místě mluví o „vyhnání“ Alžběty z hradu Wartburgu po smrti jejího manžela. Jiné interpretace tvrdí, že z Wartburgu odešla dobrovolně, potají, a až teprve pozdější doba, která prý nemohla pochopit, že by mohla kněžna tíhnout celým srdcem k chudobě a ubohým tohoto světa, měla za to, že byla z hradu vyhnána. Nejspíše můžeme předpokládat, že zde hrály roli komplexní okolnosti a motivace, od neshod a konfliktů s Ludvíkovou rodinou ohledně „finančních vdovských náhrad“, přes vliv přísného asketického zpovědníka Konráda z Marburgu, který byl papežem Řehořem IX. jmenován jako delegát mající ochránit vdovino jmění, až k vlastní Alžbětině touze po naplnění ideálu chudoby.

Papež Benedikt XVI. toto období komentuje takto: Její bratranec (spíše to ale byl její švagr, Ludvíkův mladší bratr Jindřich Raspe; pozn. PH) se v Durynsku zmocnil vlády, prohlásil se za pravého Ludvíkova dědice s tím, že Alžběta je zbožná žena, jež není schopna vládnout. Mladá vdova se třemi dětmi byla vyhnána z hradu Wartburg a začala hledat útočiště v okolí. Pouze dvě služebné jí zůstaly nablízku a provázely ji. Tři děti byly svěřeny do péče Ludvíkových přátel. Alžběta putovala po vesnicích a pracovala tam, kde ji přijali, pomáhala nemocným, předla a šila. Během této kalvárie, kterou snášela v obrovské víře, trpělivosti a oddanosti Bohu, někteří příbuzní, kteří jí zůstali věrni a považovali vládu, které se chopil bratranec, za nelegitimní, její jméno očistili. Počátkem roku 1228 tak Alžběta mohla obdržet náležitou rentu a usídlit se na rodinném hradu v Marburgu.

Durynští rytíři totiž při návratu z křižáckého tažení přepravili r. 1228 z Otranta v Apulii do Bambergu Ludvíkovy ostatky. Také se hned postarali, aby Jindřich Raspe uznal svou chybu a přislíbil nápravu. Při pohřebních slavnostech Alžběta stvrdila své odpuštění políbením nepřítele, utápějíce se v bolu. Do plnoletosti Heřmana měla Alžběta od Jindřicha ročně dostávat pět set hřiven stříbra a doživotní důchody z Marburgu, kam se r. 1229 přestěhovala. Ze svého vdovského jmění, jehož původně zamýšleného zřeknutí se jí rozmluvil její zpovědník Konrád (s odůvodněním, že bude lépe sloužit chudým, než když se ponechá Ludvíkově rodině), založila v Marburgu špitál. Tam sloužila jako ošetřovatelka ve špitálním společenství vedeném jejím duchovním vůdcem Konrádem z Marburgu (podle jiných pramenů jako františkánská terciářka) a brala na sebe práce, které nikdo nechtěl dělat.

Benedikt XVI. to komentuje takto: Alžběta prožila poslední léta v hospici, který založila, sloužila nemocným a bděla u umírajících. Snažila se neustále konat ty nejnižší a nejodpornější práce. Mohli

bychom říci, že se stala ženou zasvěcenou ve světě (*soror in saeculo*) a spolu s dalšími svými přítelkyněmi, oblečené v bílých hábitech, tvořily řeholní komunitu.

Mnoho lidí to nebylo schopno pochopit a označovalo ji za pomatenou. Pověst o tom, v jaké žije chudobě, se donesla až ke králi Ondřeji II., který za svou dcerou vyslal posly, aby ji přivezli na jeho dvůr. Ona však otci vzkázala, že žije v dobrovolné chudobě šťastněji než on na trůnu.

V Alžbětině pozdějším vývoji lze jasně rozpoznat vliv vedení jejího zpovědníka, premonstráta, vášnivého protikacířského kazatele a inkvizitora Konráda z Marburgu. Byl to vážný, svatou horlivostí prostoupený kněz, jenž sám žil také v chudobě a v přísné askezi, ale o jehož výchovném přístupu k Alžbětě lze mít pochybnosti: pro malé provinění ji bičoval a kde v ní objevil nějaký přirozený sklon, snažil se ho udusit a zlomit její vůli. Donutil jí k oddělení se od svých družek Gudy a Isentrudy a dokonce i ke zřeknutí se svých dětí. Sedmiletého Heřmana s Žofií, zasnoubenou dědičnému brabantskému knížeti, Alžběta předala do výchovy na kreuzburský hrad a nejmladší Gertrudu svěřila premonstrátkám v Altenburgu. Sám Konrád z Marburgu byl později (r. 1233) zabit v konfliktu s muži Jindřicha III., kterého Konrád dříve obžaloval z kacířství a u kterého původně Alžběta jakožto u svého příbuzného také hledala útočiště po svém odchodu z Wartburgu.

V listopadu roku 1231 byla Alžběta stižena silnou horečkou. Jakmile se rozšířila zpráva o její nemoci, přišly ji navštívit obrovské zástupy lidí. Až do poslední chvíle zůstávala dětsky veselá a své družky ještě utěšovala. Po deseti dnech požádala, aby byly dveře zavřeny a mohla zůstat sama s Bohem. Zemřela v noci z 16. na 17. listopadu 1231. Svědectví o její svatosti byla tolikerá a taková a na její přímluvu se stává tolik zázraků, že již 4 roky po její smrti, 25. 5. 1235, je papežem Řehořem IX. svatořečena a v témže roce byl v Marburgu vysvěcen k její cti nádherný kostel.

Svědectví

Konrád Marburský, duchovní vůdce sv. Alžběty, o ní v krátkém životopise, který zaslal papeži Řehoři IX. v roce 1232, napsal:

Prodala svoje šperky a cenné oděvy, aby mohla podporovat chudé. Pravidelně dvakrát denně ráno a večer navštěvovala nemocné a nejbědnější sama ošetřovala. Stlala jim čerstvé slamníky, zvedala a plnila samaritánskou službu. (…)

V Marburgu přikázala vybudovat špitál, kde shromažďovala slabé a nemocné. Ty nejubožejší a nejodpudivější posazovala ke svému stolu. Když jsem ji za to jednou pokáral, odpověděla mi, že jí toto jednání působí mimořádnou radost a že násobí její zbožnost. Připomněla mi svůj někdejší život a vyjádřila přesvědčení, že svou pýchu může odčinit jedině opačnými skutky. (…)

Když chlapec zemřel, chtěla bez mého vědomí léčit malomocné děvčátko a ukryla je ve svém domě. Nevykonávala u jejího lůžka jen obvyklé služby milosrdenství, k jakým patřilo krmení, ukládání na lůžko a mytí, ale ponižovala se tak dalece, že jí k ošetření nohou i zouvala obuv, kterou museli malomocní nosit, aby neroznášeli nákazu. (…)

Kromě těchto skutků jejího milosrdného života dosvědčuji před Bohem, že jsem zřídkakdy potkal tak kontemplativní ženu. Mnozí zbožní mužové a ženy viděli, jak jí při modlitbě zázračně zářila tvář a z očí jako by jí vycházely sluneční paprsky.

O osm set let později o ní jiná světice – Edita Steinová – napsala:

Postačilo pouhých čtyřiadvacet let, aby Alžbětina duše dosáhla vrcholu dokonalosti, potvrzené svatořečením tři a půl roku po její smrti. Sedm století zakoušeli lidé moc její přímluvy a čerpali inspiraci z jejího životního příkladu. I v naší době plné hořkého vnějšího i vnitřního strádání nechť nám ona, anděl milosrdenství, udělí útěchu a pomoc. Nejistým a bloudícím totiž jasně ukazuje, kde je třeba kdykoli hledat věčnou vůdčí hvězdu. Žila po celý svůj život jako nepochopená cizinka mimo rodnou vlast a připomíná nám, že všichni žijeme na tomto světě jako cizinci a že nemáme žádnou jinou skutečnou vlast než království nebeského Otce; a že vlast nemá jiného původce než toho, který sestoupil z nebe do naší bídy, aby ji proměnil a spolu vynesl nad nebesa; že v době našeho putování nenajdeme nikde skutečnou útěchu a pomoc než jedině v Duch Utěšiteli, Paraklétu. Cesta, po které se Alžběta neomylně a bez zastávek

vydala, vybízí také nás, abychom vykročili a překonávajíce nepřirozené se navrátili k přirozenému a pak se nad ně povznesli do nadpřirozena, do samotného náručí Nejsvětější Trojice.

Papež Benedikt XI. pak již zde vícekrát citovanou promluvu na generální audienci zakončil takto:

Drazí bratři a sestry, v postavě svaté Alžběty vidíme, jak víra a přátelství s Kristem vytvářejí smysl pro spravedlnost a rovnost všech, pro práva druhých a rodí lásku a charitu. Z této lásky se rodí také naděje, jistota, že jsme milováni Kristem, který nás očekává, uschopňuje nás Jej napodobovat a vidět Jej v druhých. Svatá Alžběta nás vyzývá, abychom Krista znovu objevili, milovali Jej, měli víru a tak nacházeli pravou spravedlnost a lásku, jakož i radost, že jednoho dne budeme ponořeni v božskou lásku, do věčné radosti s Bohem.

Přímo od sv. Alžběty se traduje tento výrok:
„Učiňme lidi veselými, aby se stali dobrými“ (cs.wikiquote.org).

Prameny

Benedikt XVI.: Sv. Alžběta Durynská http://www.radiovaticana.cz/clanek.php4?id=13539

Wikiquote – Alžběta Duryňská http://cs.wikiquote.org/wiki/Alžběta_Durynská

Sv. Alžběta Uherská Durynská http://catholica.cz/?id=5351

Sv. Alžběta Uherská http://cirkev.wordpress.com/2009/11/17/svata-alzbeta-uherska/

Svatá Alžběta Uherská http://zivotopisysv.sweb.cz/alzbetauherska.html

Alžběta Uherská http://www.fatym.com/view.php?cisloclanku=2009110042

Alžběta Uherská http://www.iencyklopedie.cz/alzbeta-uherska/

Středověk: Alžběta Durynská http://www.e-stredovek.cz/kniznica.php?info=35-Alzbeta-Durynska

Elisabeth von Thüringen http://www.heiligenlexikon.de/BiographienE/Elisabeth_von_Thueringen.htm

Landgräfin Elisabeth von Thüringen
http://www.theology.de/themen/landgraefinelisabethvonthueringen.php

Elisabeth of Hungary http://en.wikipedia.org/wiki/Elizabeth_of_Hungary

Elisabeth von Thüringen http://de.wikipedia.org/wiki/Elisabeth_von_Thüringen

Die "heilige" Elisabeth von Thüringen und ihr kirchlicher Gebieter Konrad von Marburg
http://www.theologe.de/elisabeth_von_thueringen.htm